

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ФОРМУВАННЯ ГІПЕРКІНЕТИЧНИХ РОЗЛАДІВ І РОЗЛАДІВ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Т.П. Мозгова, В.Л. Гавенко, І.В. Лещина

У роботі представлені результати багаторівневого дослідження гіперкінетичних розладів і розладів поведінки у підлітків чоловічої статі. Виявлено, що основою формування патофізіологічних механізмів гіперкінетичних розладів і розладів поведінки у підлітків є генетично обумовлений дисбаланс лімбіко-ретикулярного комплексу у вигляді незрілості окремих структур, що обумовлює розвиток дезадапційного варіанту властивостей темпераменту.

Особливістю патофізіологічних механізмів гіперкінетичних розладів і розладів поведінки у підлітків є формування структурноорганізованого комплексу, що включає дисгармонійність фізичного розвитку і дизрегуляцію нейровегетативної діяльності.

Ключові слова: підлітки, гіперкінетичні розлади, розлади поведінки, патофізіологічні механізми

THE ANALYSIS OF INDICATORS OF FORMATION OF HYPERKINETICAL DISORDERS AND BEHAVIOURAL DISORDERS AMONG ADOLESCENTS

T.P. Mozgovaya, V.L. Gavenko, I.V. Leshchina

In work results of multilevel research of hyperkinetical disorders and behavioral disorders at male adolescents are presented. It is revealed that a basis of formation of pathophysiological mechanisms of hyperkinetical disorders and behavioral disorders at adolescents is genetically caused imbalance of a limbiko-retikular complex in the form of infantilism of separate structures that causes development of maladjustment version of properties of temperament.

Feature of pathophysiological mechanisms of hyperkinetic disorders and behavioral disorders at adolescents is formation of the structure organizing complex, which includes a disharmony of physical development and a disregulation of neurovegetative activity.

Keywords: adolescents, hyperkinetic disorders, behavioral disorders, pathophysiological mechanisms

УДК 159. 922.8

Г.В. П'янкова

ВПЛИВ ЕМПАТІЇ НА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Міжрегіональна академія управління персоналом
Інститут соціальних наук та самоврядування ім. Г. Алієва

Ключові слова: комунікація; сторони спілкування: комунікативна, інтерактивна, перцептивна; комунікативні вміння; види: формальні, міжособистісні; принцип єдності свідомості та діяльності; етапи становлення особистості: адаптація, індивідуалізація, інтеграція; спілкування з вчителем; маніпулятор; причини виникнення маніпуляцій; емпатія; децентрація; егоцентризм; тренінгові групи

Існуюча система шкільної освіти орієнтована в основному на забезпечення предметними знаннями і меншою мірою - на формування комунікативних умінь. Спілкування між учнями та педагогами можна віднести до формального спілкування яке направлене на загальну учбову діяльність, в якому головні критерії це інтелект учня, його поведінка "не заважати", а в деяких випадках статус його родини. Особистісному спілкуванню, що торкається внутрішнього світу дитини, її зростання як особистості, приділяється мало уваги. Дитина вивчає різні спеціальні знання, заучує формули та правила, навчання загальнолюдським комунікативним вмінням випадає з поля зору.

Але всім відомо, що добре сформовані комунікативні вміння юнаків і дівчат є джерелом впевненості в собі, призводять до полегшення процесу спілкування у всіх сферах життя, відкривають нові можливості в майбутній трудовій діяльності, вмінню розв'язувати проблеми в сімейному житті, стають джерелом позитивних емоційних очікувань в особистісній та соціальній сфері. У роботах О.О.Бодальова, О.В.Винославської, Н.В.Гришиної, В.А.Кан-Каліка, Л.М.Карамушкі, Г.А.Ковальова, О.В.Цуканової, С.Г.Шебанової, Е.Шострома та інших дослідників відзначаються комунікативні труднощі особистості, які властиві суча-

сним старшокласникам. Проблему спілкування старшокласників також досліджували О.І.Власова, І.А.Карпюк, О.В.Киричук, В.А.Лосєнков, В.А.Маркелова, А.В.Мудрик та ін. досить часто в міжособистісних стосунки старшокласників простежуються різноманітні негативні явища: відчуженість, грубість, агресивність, конфліктність тощо. Ми спробуємо дослідити ці явища зі сторони формування емпатії у підлітків.

На скільки важливо для людини спілкування не варто зараз говорити, адже тільки завдяки йому людина стає цивілізованою, культурною і морально розвинутою особистістю, а не тільки зовні, анатомо-фізіологічно нагадує людину. [10] Основні види діяльності, що забезпечують існування людини та формують її як особистість - це спілкування та діяльність (гра, навчання, праця). У спілкуванні виділяють три взаємопов'язаних сторони:

Комунікативна сторона (від лат. *communico* - роблю загальним, зв'язую, спілкуюся) - полягає в обміні інформацією між людьми за допомогою вербальної передачі мовного коду і невербальної мови тіла яка, може дублювати і підтримувати вербальну, а також забезпечувати передачу психічного змісту (внутрішньо-вербального, образного, емоційного, мотиваційного). Г.Лассуелл створив модель комунікативного процесу: Хто? Кому? Що? Як? З яким ефектом? передає інформацію.

Інтерактивна сторона (від англ. *interactive* - взаємодія один з одним) - проявляється в організації взаємодії між людьми, це насамперед навчання, формування стійких навичок і прийомів: наприклад, як потрібно узгодити дії, розподілити функції або вплинути на настрій, поведінку, переконання співрозмовника, відмінними рисами інтерактивної сторони є зворотній зв'язок і замкнутий характер комунікації, вимагає визначення форми поведінки (згода, пристосування, конкуренція, конфлікт). Т.Ньюкомбо, визначав цю сторону як прагнення до симетрії, або прагнення до збігу відносин комунікаторів, розбіжність відносин один до одного або до об'єкта уваги буде сприйматися як ненормальне.

Перцептивна сторона (англ. *perception* - сприйняття) - проявляється в процесі сприйняття один одного партнерами по спілкуванню і встановлення на цій основі взаєморозуміння, зняття інформації з візуалізованих образів уявлень, це система дій, спрямованих на ознайомлення з предметом, що впливає на органи відчуття, тобто чуттєво-дослідницька діяльність. У гештальтпсихології, розглядається як вихідна форма чуттєвого пізнання (пізнання взагалі), що забезпечує його осмисленість, усвідомленість, довільність.

У різних словниках терміни "*комунікація*" і "*спілкування*" є синонімами, під якими розуміється міжособистісна взаємодія і взаємовплив людей в процесі їх пізнавально-трудової діяльності. [1,8]

У багатьох психолого-педагогічних дослідженнях проблема формування комунікативних умінь пов'язана з завданнями розвитку *мовлення*. Так як будь-яка комунікація згідно К.Леві-Строссу, заснована на певній мові, що дає можливість соціальних відносин і конструювання певної соціальної реальності, ґрунтується на цінностях, що скріплюють суспільство воедино, тобто за допомогою символів доносить зміст, закладений в соціальні ритуали. [9]

Під *умінням* розуміється здатність людини виконувати певні дії, які він набуває в результаті навчання або життєвої практики. При подальшому засвоєнні учнями теоретичних знань за допомогою дискусій і вправ вміння може перейти в навичку.

Вітчизняні психологи що досліджували сутність, структуру і функції комунікативних умінь, такі як О.О.Бодальов, А.А.Леонт'єв, О.М.Казарцева, В.А.Кан-Калік, А.В.Мудрик А.Б.Добрович, Л.А.Петровська та ін. трактують «комунікативні вміння» - як вміння сприймати, аналізувати, моделювати, передавати інформацію та коригувати спілкування у зв'язку зі зміною ситуації.

Отже комунікативні вміння - це усвідомлені комунікативні дії, засновані на теоретичних знаннях та практичній підготовленості школяра до спілкування, вмінню ведення діалогу відповідно до завдань, адекватно комунікативній ситуації і партнером.

Виділимо принцип єдності свідомості та діяльності. Згідно цього принципу ми розглядаємо рівень розвитку комунікативних навичок в нерозривності

зв'язку з самою діяльністю - спілкуванням. Саме спілкування як самостійна діяльність і спілкування яке, включено в інші види діяльності, обумовлює виникнення і формування в особистості усвідомлення себе як суб'єкта спілкування, а певний рівень розвитку розуміння себе як носія суб'єкт-суб'єктних відносин, в свою чергу, стає важливим фактором сформованості комунікативних умінь. Людина звертає увагу й оцінює свої комунікативні вміння через сприймання себе в різноманітних життєвих ситуаціях як суб'єкта власних вчинків, дій, поведінки, як суб'єкта взаємодії з іншими людьми, шляхом усвідомлення власного уявлення до оточуючого світу, інших людей, шляхом усвідомлення результату взаємодії, взаємовідносин з оточенням.

Тому діяльнісний підхід до розвитку особистості А.Н.Леонт'єва та ін. і комунікативний підхід Л.С.Виготського ідеально сумісні і взаємодоповнюючі, тому що не можливо уявити спілкування поза діяльності або діяльність без спілкування.

Комунікативні вміння самий важливим аспект людської діяльності, який починає розвиватися з самого раннього дитинства. У немовля в процесі спілкування з батьками з'являється комплекс поживлення, що показує зародження емоційного аспекту спілкування. Надалі в процесі сюжетно-рольової гри діти навчаються співробітництву та засвоюють інші соціальні навички. Показники потреби в спілкуванні з ровесниками, це - інтерес до іншої людини, емоційній відгук на її дії, прагнення привернути увагу до себе та з'ясувати оцінку іншими людьми своїх дій і вчинків [5]. На основі спільної діяльності, опосередкованої емоційними нормами у дитини зароджується емпатія, починає формуватися ставлення до навколишньої дійсності, починається особистість. [6]

Розвиток особистості відбувається в процесі входження людини в нове соціокультурне середовище, що можна уявити трьома етапами становлення:

адаптація - при якій відбувається засвоєння діючих цінностей і норм, оволодіння відповідними засобами і формами діяльності, що веде до деякої міри уподібнення індивіда іншим членам цієї спільноти;

індивідуалізація - породжується суперечностями між необхідністю «бути таким, як усі» і прагненням особистості до максимальної персоналізації;

інтеграція - визначається потребою бути прийнятим в суспільстві зі своїми індивідуальними особливостями і потребами, що веде до подальшого розвитку особистості. У разі конфлікту, настає дезінтеграція і, як наслідок, або ізоляція особистості, або витіснення її зі спільноти, або деградація з поверненням на більш ранні стадії її розвитку.

Як ми вже відзначали, що комунікативні вміння у своїй початковій формі обов'язково мають характер спільної діяльності дитини з дорослим. Вони не виникають і не розвиваються чисто спонтанно, вони організовуються і здійснюються спочатку дорослими разом із дітьми. Лише поступово виникають умови для відносної автономізації (індивідуалізації) тих чи інших

сформованих умінь. Комунікативні вміння, за визначенням Р.С.Немова - це вміння та навички спілкування з людьми, від яких залежить успішність людини. Люди різного віку, освіти, культури, різного рівня психологічного розвитку, що мають різний життєвий і професійний досвід, відрізняються один від одного комунікативними здібностями. Люди, чиї професії припускають більш інтенсивне спілкування, при виконанні визначених ролей (актори, лікарі, психологи, педагоги, політики), мають більш розвинені комунікативні вміння, ніж представники інших професій.[10] Однак досвід спілкування з вихователями, батьками та вчителями не завжди допомагає формуванню вміння будувати стосунки. Школярі практично досягають "цю науку" шляхом проб та помилок. По мірі своїх напівсвідомлених установок, набувають не завжди позитивний досвід. Це шлях великих емоційних витрат, часто малопродуктивних, а іноді й шкідливих для дитини.

Однак підліток не бунтує проти вчителів: він або розчарувався в них, або зовсім до них байдужий. Важливу роль тут відіграє ставлення між вчителем і учнем, якщо учень буде сприйматися як *партнер по спільній діяльності*, наприклад, розумовій (Г.А.Цукерман), навчальній (В.В.Давидов), естетичній (А.В.Запорожец), ігровій (Д.Б.Ельконін) і т.д. тоді з'явиться «рівновага душі і слова». Коли така рівновага досягається, засвоєння знань супроводжує не тільки підвищення зовнішньої компетентності, а й внутрішнє зростання. Такі відносини, де цінується особистість, почуття та інтереси дітей, забезпечують психологічну сумісність у спільній діяльності, дають можливість моделювати процес спілкування всередині колективу з урахуванням можливих змін, сприяють реалізації особистісно-орієнтованого підходу до кожного учня.

Добре коли у викладачів немає необхідності кричати і командувати, коли вони отримують задоволення в спілкуванні з учнями. Звичайно, не завжди спілкування буває райдужним, бувають і конфлікти, є необхідність підкорятися навчальним планом, вплив особистих проблем. Але шанобливе ставлення до учня, бажання знаходити рішення конфліктів та спільне вирішення проблем зміцнює відносини.

Визначимо те, що у підлітковому віці навчання не перебуває в центрі інтересів молодих людей, їх цікавлять відносини зі своїми однолітками.

Тут особливо хотілося би відзначити важливість емпатійного фактора, у розвитку комунікативних умінь. Можливо навчити дітей правилам і схемам спілкування, але без *емпатії* (від грец. *empathia* - співпереживання), без пізнання внутрішнього світу інших людей, вони перетворяться у маніпуляторів. Ф.Перлз називав таку людину "мертвою, несправжньою".

Як зазначає Е.Шостром, один з найбільших критиків карнегіанської школи спілкування, *маніпулятор* відноситься до інших як до речей для їх використання та контролю. Причому так захоплюється контролем інших, що зовсім забуває про себе. Не бажаючи ризикувати, він вважає за краще контролювати, а не контак-

тувати. Ясно, що маніпулятор ні на хвилину не може дозволити собі бути собою, і ніколи не має можливості розслабитися, бо обрана ним схема маніпулятивних ігор і маневрів вимагає, щоб він постійно грав належну роль. Характерні риси маніпулятора: нерозвинена емоційна сфера, невміння розуміти себе, свої почуття і бажання, що веде до нерозуміння іншого; цинізм і брехливість, апатія і нудьга, поверхнева ерудиція, вміння пускати «пил в очі», прагнення керувати, коли сам потребує керівництва - все це маски під якими він ховає свої справжні страхи. [12]

Причини виникнення маніпуляцій:

✓ *недовіра собі*, своїм силам - призводить до пошуку опори в іншому, якому також не довіряє (Ф.Перлз визначав це, як внутрішній конфлікт між прагненням до самостійності та бажанням залежності);

✓ *невміння любити* - призводить до бажання необмеженої влади над ближнім, бажання зробити його слухняним, все тому, що людина не вміє любити себе (Е.Фромм визначав це, як невміння приймати себе таким яким є);

✓ *екзистенційний страх існування*, ризик і невизначеність навколишнього світу - призводить до безпорадності, і отже до бажання утримати близьких будь-якими способами, особливо почуттям провини або шантажу (Д.Бюдженаль визначав це, як не прийняття суб'єктивного світу);

✓ *страх близьких відносин* - приводить до ігор на емоціях (Е.Берн) і уникнення близькості (В.Глассер) за допомогою певних ритуалів;

✓ *помилкові висновки про те, що являє собою життя* - призводить до бажання всіма правдами і неправдами догодити оточуючим, отримати їх схвалення (А.Елліс)

Звичайно не завжди маніпулятор діє навмисно, нерідко це відбувається несвідомо. І тоді його дії набувають якийсь з точки зору моралі відтінок вибачення, що виглядає дуже природно. Однак технологічно маніпулятор з цього може витягувати додатковий вигравш. Все це призводить до психологічного напруження в спілкуванні, відгородження від реальних почуттів і бажань, згубно позначається на відносинах і здоров'ї як маніпулятора, так і тим ким маніпулюють.

Тему емпатії піднімала Л.Виговська, вона визначала її як віддзеркалення внутрішнього світу іншого індивіду, насамперед його переживання. Здатність людини виходити за межі свого "я", проникнення границі між "я" та іншими. [3] Вихід за рамки "я" та інші ідеї теорії Л.Виговської перегукуються з поняттям "широкої" чи "місткої" (*inclusive*) ідентичності Е.Еріксона.

Неефективна соціалізація індивіда спричинює дисфункцію емпатії, що веде до агресії, особливо у молодшому віці. У підлітків у фокусі уваги знаходяться глибинні механізми міжособистісного розуміння: ідентифікація, емпатія, рефлексія. Пізнавальні функції, що ними виконуються, можливі в тому випадку, якщо індивід у взаємодії з іншими людьми орієнтується на їх

позиції чи точку зору. Така орієнтація відбувається за допомогою децентрації, яка трактується як психологічний механізм врахування і координації індивідом точок зору інших людей зі своєю власною. [11]

Вияв *децентрації* має місце у процесі взаєморозуміння людей, і залежить від міжособистісних стосунків партнерів, від їх зрілості. Децентрація також відображається на статусі в малій групі, вона є основою емпатії і рефлексії як спосіб міжособистісного розуміння.

Але не менш важлива протилежність децентрації — *егоцентризм*, який може бути в гармонійному чи дисгармонійному співвідношенні. Рівновага веде до вміння відстоювати свою думку, погляд, бажання, так і потребою орієнтації на погляди і потреби інших, вмінти керуватися ними у своїй поведінці. Якщо рівновага порушується дитина стає або “зацикленою” на собі, або попадає під тиск групи стає конформною (англ. *conformity*).

Тісний зв'язок між структурами особистості та процесом спілкування як в онтогенезі, так і в процесі функціонування зрілої особистості призводить до того, що порушення спілкування неминуче викликають зміни особистості, і, навпаки. При цьому важливо виявити порушену ланку в процесі спілкування (операціонально-технічна, мотиваційна або ланка контролю). Цей зв'язок може служити опорою в процесі відновлення особистості та спілкування, де за допомогою інтерактивної і перцептивної сторони спілкування, можна компенсувати комунікативні дефекти.

Ефективний засіб профілактики відхилень у формуванні особистості школяра, розвиток його комунікативних умінь - це тренінгові групи. Концепція роботи яких базується на вірі в можливість конструктивного особистісного зростання в атмосфері безоціночного позитивного прийняття, емпатії та конгруентності, фокусується на пошуку автентичності (достовірності) та відкритості в міжособистісних взаєминах. Основні *параметри міжособистісної взаємодії*: концентрація на почуттях і переживаннях, усвідомлення самого себе, почуття відповідальності, саморозкриття, фокусування на те, що відбувається «тут і тепер».

Досвід внерольового спілкування веде до порушення конвенціональних комунікативних стереотипів, до більш неупередженого, безпосереднього сприйняття, глибшого розуміння членами групи самих себе. Перенесення навичок і цінностей спілкування, отриманих в ході тренінгових занять, в сферу щоденних комунікацій - один з внутрішніх ресурсів школяра, його психологічної культури. Ефект проявляється у зверненні людини до нових сторін особистості його партнерів по спілкуванню, до нових способів і засобів самовираження і рефлексії.

В якості типових ефектів таких занять можна зазначити таке: розширюється сфера усвідомлення людиною самого себе; з'являється увага до відносин з іншими людьми; виникає прагнення приймати нестандартні, творчі ідеї партнерів по спілкуванню, а не реагувати на ці ідеї як на загрозу; більш ймовірними виявля-

ються конструктивні рішення міжособистісних проблем; підвищується самооцінка; посилюються почуття емпатії і близькості до людей і світу в цілому; зміни спостерігаються як у навчальній сфері, так і в сфері відносин з близькими людьми.

Задача психолога вивести на усвідомлення негативні способи взаємодії, помилкові установки та навчити тим якостям та умінням, що ведуть до самоактуалізації: довіряти собі та іншим, чесно проявляти свої почуття та відкрито висловлювати бажання, приймати свої і чужі помилки та слабості, поважати, піклуватися, допомагати. Все це основа емпатії, що забезпечує здатність до співпереживання, можливість емоційно сприймати й розуміти іншу людину, проникати в її внутрішній світ. Завдяки розвинутій емпатії, комунікатор може поставити себе на місце іншого, подивитися на речі з його точки зору, емоційно відгукнутися на його проблеми, проявити чуйність, підтримку, співчуття. [15]

Підводячи підсумок сказаному ми визначили чинники успішного формування комунікативних умінь старшокласників:

- ✓ ціннісні орієнтації;
- ✓ розвинута емоційна сфера;
- ✓ потреба в спілкуванні;
- ✓ знання з психології спілкування;
- ✓ комунікативна активність;
- ✓ міжособистісні стосунки в групі;
- ✓ соціокультурні особливості становлення особистості;
- ✓ самооцінка комунікативних умінь.

Комунікативні уміння корисні не тільки в повсякденному житті, але знадобляться у професіях які пов'язані з взаємодією “людина-людина”, де величезне значення має орієнтація на іншого як рівноправного учасника взаємодії, де потрібна міра особистої відповідальності за результати діяльності. Отже розвиток емпатії являється основою комунікативних умінь підлітків. Формування яких є цілісним процесом поетапного включення їх в комунікативну діяльність на основі реалізації індивідуального підходу, рівня самооцінки дитини, створення мотивуючого середовища спілкування, що сприяє самореалізації особистості. Забезпечує гармонійне і творче входження особистості у суспільне життя.

Хотілося би закінчити формулою: «Індивідом народжуються. Особистістю стають. Індивідуальність відстоюють».

Література:

1. Большой энциклопедический словарь (БЭС). - М.: Большая Российская энциклопедия, 1997.- 1456 с.
2. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений. — Екатеринбург: ЛИТУР, 1999.
3. Виговська Л. Емпатія як специфічна форма відображення об'єктивної реальності // Духовність як основа консолідації суспільства. - К.: Науково-дослідний інститут "Проблеми людини", 1999. - Том 16. - С.76-81
4. Бьюдженталь Дж. Искусство психотерапевта. - СПб.: Питер, 2001. - 304 с.
5. Дусаविцький А.К. Развитие довольного спілкування у дошкільників з дорослими//Нові дослідження в психології. 1983. №1.

6. Запорожец А.В. Избранные психологические произведения: в 2 т., М., 1986.
7. Леонтьев А.А. Деятельность общения как объект научного исследования // Психология общения. — М.: Смысл, 1999. — 365 с.
8. Мещеряков Б.Г., Зинченко В.П. Большой психологический словарь.
9. Назарчук А.В. Теория коммуникации в современной философии. — М.: Прогресс-Традиция, 2009. — С. 196—198.
10. Немов Р.С. Общие основы психологии. — М.: ВЛАДОС, 2003. — 688 с.

11. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. Психология интеллекта. М.: Наука, 1969.
12. Шостром Э. "Человек-манипулятор" Перевод В.Данченко Shostrom E.L. Man, the manipulator: The inner journey from manipulation to actualization. Nashville, TN: Abingdon, 1967. К.: PSYLIB, 2003
13. Эльконин Д.Б. Детская психология. - М.: Академия, 2006. - 384 с.
14. Albert Ellis. "New Approaches to Psychotherapy", Journal of Clinical Psychology, Monograph
15. Гольдштейн А., Хомик В. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам. — К.: Либідь, 2003. — 520 с.

ВЛИЯНИЕ ЭМПАТИИ НА ФОРМИРОВАНИЕ КОМУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ У ДЕТЕЙ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА

Г.В. Пьянкова

Раскрытие и обоснование влияния социально-коммуникативного обучения на формирование личности, что является важным фактором построения личностно-ориентированных технологий в практической деятельности школьного психолога. Важность ориентации на Другого как равноправного участника взаимодействия. Манипулятор: его характерные черты и причины возникновения.

Ключевые слова: коммуникация; стороны общения: коммуникативная, интерактивная, перцептивная; коммуникативные умения, виды: формальные, межличностные, принцип единства сознания и деятельности; этапы становления личности: адаптация, индивидуализация, интеграция; общения с учителем; манипулятор, причины возникновения манипуляций эмпатии; децентрация; эгоцентризм; тренинговые группы

EMPATHY INFLUENCE ON COMMUNICATIVE SKILLS FORMING AMONG TEENAGERS

G.V. Pyankova

Disclosure and justification of the impact of social and communicative studies on the formation of personality, which is an important factor in building student-oriented technologies in the practice of school psychology. The importance of targeting the Other as an equal participant interaction. Manipulator: its characteristics and causes.

Keywords: communication; parts of communication: communicative, interactive, perceptual, communicative skills; types: formal, interpersonal, the principle of unity of consciousness and activity, stages of becoming a person: adaptation, personalization, integration, communication with teachers; crane; causes manipulation empathy ; deceneration, egocentrism, training group

УДК 616.899.2 – 053.2/.5+159.922.73

Н.Г. Міхановська¹, Г.М. Кожина²

ПСИХОПАТОЛОГІЯ РАНЬОГО ВІКУ: ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ

ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України»¹

Харківський національний медичний університет²

Ключові слова: психопатія, дитячий вік, діагностика, психічні функції

Актуальність. До цього часу система надання спеціалізованої психіатричної допомоги дитячому контингенту в Україні залишається недосконалою внаслідок обмеження всіх ланок діагностично-терапевтичного процесу. Особливе занепокоєння в цьому сенсі викликає психіатрична кваліфікація розладів розвитку психічних функцій, емоційних та поведінкових порушень у ранньому віці, який є найбільш динамічним за своїми якісними характеристиками та таким, що впливає на все подальше життя людини. Між тим, дослідження етіології психоневрологічних порушень у дітей значним чином обмежуються вивченням окремих ланок біологічного або психосоціального генезу без аналізу констеляції усіх можливих факторів у їх поєднанні [1-7].

Фактично спостереження за психічними порушеннями у ранньому дитинстві здійснюється дитячими неврологами та педіатрами. Це обумовлюється відсутністю розробленої системи діагностичних критеріїв психопатологічних розладів в ранньому дитинстві з

урахуванням наявних психічних порушень на етапі їх формування у контексті дитячо-батьківських відносин із їх оцінкою за якістю та вираженістю. З точки зору психопатології раннього віку саме діагностика розладу психічних функцій, що формуються із якісними порушеннями, потребує їх ретельної кваліфікації і систематизації, виділення провідних симптомоформуєчих патернів дизрегуляції фізіологічних процесів, якісних емоційних, комунікативних особливостей малюків, урахування органічного підґрунтя (перинатального ураження мозку зі всіма можливими синдромами гострого і відновлювального періодів), характеристики якості дитячо-материнської взаємодії. В іноземній літературі з'являється все більше досліджень, присвячених вивченню раннього дитинства, створюються нові класифікації розладів психічного здоров'я немовлят, що враховують роль і взаємодію біологічних, психологічних і соціальних факторів у їх формуванні, описують дизрегуляторні, емоційні, поведінкові феномени, якість відносин між малюком та матір'ю, при